

AMANOS DAĞLARINDA LOKAL TURBALIK TEŞEKKÜLLERİ VE BUNLARIN FLORASI ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR

(Orman botaniği enstitüsü çalışmalarından)

Yazan

Prof. Dr. Hayrettin Kayaçık

Aslında kuzey memleketlerine, soğuk ve çok nemli yerlere has bir teşekkül olan turbalıklara ilk nazarda Akdeniz çevresinde rastlanamayacağı akla gelirse de, hakikatte buralarda da mevcuttur. Şüphesiz ki bunlar hiç bir zaman kuzeydekiler kadar büyük sahalar işgal etmez ve sık sık da görülmezler.

Bu gün Pireneler ile Alp'ler, Korsika, Atlas ve Balkan dağlarının yüksek zonlarında özel ekolojik şartların bir neticesi olarak meydana gelmiş lokal birer teşekkül halinde bulunan bu turbalıkları *Rikli* (1) alpin turbalıkları: *Alpine Moore* veya *Pozzi* adı altında mütalea etmekte, coğrafi dağılımları bakımından da: 1 — Pireneler yarım adasının kuzey Atlantik bölgesi, 2 — Korsika, 3 — Balkan yarım adası olmak üzere üç grupta toplamaktadır. Ayrıca büyük Atlaslarda da bulunduğunu zikretmekte, buna karşılık Akdeniz rejyonu içerisinde mütalea ettiği Anadolu'da bulunup bulunmadığından bahsetmemektedir. Halbuki memleketimizde de bu nevi turbalıklar mevcuttur. Nitekim *Louise* (2) Kuzey Doğu Anadolu'da, Yalnızçam dağlarında orman sınırının üstünde, *Irmak* (3) Uludağ'da (2000 m. de). Batı Karadeniz mintikasında meşhur Abant gölü kenarında (1300 m. de)

- 1) M. Rikli: Das Pflanzenkleid der Mittelmeerländer (S. 493), zweiter Bd., Verlag Hans Huber, Bern 1946.
- 2) H. Louise: Das natürliche Pflanzenkleid Anatoliens (S. 74), J. Engelhorn Nachf. Adolf Spemann/Stuttgart, 1939.
- 3) A. Irmak: Kuzey Anadolu'da, Abant gölü kenarında turbalık teşekkülü (S. 2), Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi Yıl: 4, Cilt: 8 No. 2, Sayı: 16, 1947.

bu gibi turbalık teşekküllerini tesbit etmişlerdir. Biz de 1944 yılında Kuzey Doğu Karadeniz mintikasında Hopa'nın Balıklı ormanında (1200 m. de), 1945'te Sürmene'nin Ağaçbaşı yaylasında (1840 m. de) böyle iki turbalık sahasına rastladık. 1952 ve 53 yıllarında güneye yaptığımız tetkik gezilerinde Hatay'ın Amanos dağlarındaki Çardak ve Sorkun yaylalarında (1500 m. de) bu yazının konusunu teşkil eden turbalıkları tesbit etmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh bu duruma göre yukarıda *Rikli'nin* zikretmiş olduğu üç bölgeye dördüncü bir bölge olarak Anadolu'yu katmak yersiz olmayacaktır ka-
naatindeyiz.

a) Sorkun yaylasının mevkii:

Hatayda kuzeyden güneye doğru sahile paralel olarak uzanan Amanos (Nur) dağlarında bir çok ufak yaylalar vardır. Bunlar, memleketin diğer taraflarında olduğu gibi yaz aylarında büyük hayvan sürülerini barındırmaktan ziyade, sahildeki şehir ve kasabalar halkının sıcak mevsimlerde sayfiye ihtiyacına cevap vermektedir. Esasen arazinin topoğrafik yapısının tabii bir neticesi olarak burada orman sınırı dışında kalan hayvan otlatmasına müsait geniş sahalar azdır.

Amanoslardaki yaylaların en meşhurlarından birisi Sorkun'dur. Sorkun mahalli halk lisanında bataklık demektir. Bunun en tipik bir örneği de bu yaylada görüldüğünden «Sorkun yaylası» adı verilmiştir.

Osmaniye ilçesine ait olan Sorkun yaylası Amanos dağlarının en yüksek tepelerinden olan Dumanlı dağın bulunduğu ana sırtlar ile bu sırtların kuzeyine düşen diğer talî sırtlar arasında kalan 1500 rakımlı genişçe bir boğazdan ibarettir. Sorkunun güneyine düşen Çardak yaylası da doğu batı yönünde uzanan bir boğazdır. Buraların yayla olarak seçilmesinde başlıca amil bol suyu bulunması, yazın fazla sisli olmayışındır.

b) İklim:

Denizden yüksekliği 1500 m. olan Sorkun yaylasının iklimi hakkında bize kat'i bilgi verecek rasat istasyonu yoktur. Buraya en yakın olan ve hava hattı kuş uçuşu 30 km. mesafede bulunan Dört Yol rasat istasyonuna ait sonuçları (1) extropolasyon suretiyle kıymetlendirecek olursak: yıllık ortalama temparatür takriben 11, en soğuk ayın (Ocak) ortalaması: 2,5, en sıcak ayın (Ağustos) ortalaması: 20 derecedir.

Dört Yolun yıllık yağış tutarı 1081 mm olduğuna göre burası için de en az bu kadar bir yağış kabulü yersiz olmayacaktır. Nisbî rutubet yüksektir. Yazın bazı günleri sisli geçmektedir. Bu duruma göre Sorkun yaylası Rub-

(1) U. Çölaşan: Türkiye iklim rehberi, Ankara, 1946.

ner (1) sistemine göre mutedil dağ ikliminin IV b yani intikal rejyonuna, Pavari'ye göre de Fagetum'a girmektedir.

e) Toprak :

Sorkun yaylasında rastlanan bu küçük turbalık yatağının teşekkül sebepleri ve morfolojisi hakkında aşağıdaki müşahede sonuçlarına varılmıştır.

Turbalık sahası yaylayı çevreleyen Dumanlı dağın yamaçlarının sınırladığı düz bir birikme yatağında bulunmakta, bu yamaçların ayak kısmında bir sızıntı yatağını temsil etmektedir. Toprak sathen daimi sızıntı suyu tesiri altında bulunmaktadır. Turbalığın jeolojik temeli serpantindir. Mineral toprağın elle muayenesinde hafif kil veya balçık olduğu anlaşılmaktadır.

Gerek turbalık yatağında arazinin düz olması ve gerekse mineral toprak türünün ağırlığı, yüksek yamaç rejyonunun beslediği sızıntı sularının turbalık yatağında toplanmasını intaç etmektedir. Turbalık yatağında kışın ve kışa geçiş aylarında toprak yüzü adeta bir bataklık karakteri göstermekte, yaz aylarında ise suların çekilmesiyle yarı ıslak bir durum almaktadır. Bu şartlar turbalık yatağında yarı anaerobik şartlar tevlit etmekte ve bu suretle toprağın üstünde yatan organik materyalin ayrışması sekteye uğratarak yatakta bir organik madde birikmesine sebebiyet vermektedir.

Turbalığın organik tabakası çürüntü formundaki koyu esmer renkli sık çayır kökleri ve yosun tabakasıyla sıkı şekilde sarılmış olup kalınlığı takriben 70 - 80 cm. yi bulmaktadır (Resim : 3). Bu organik tabakanın kalınlığı üzerinde gezildiği zaman tabakanın esnemesiyle de anlaşılmaktadır (Resim 2).

Yetiştirme muhiti bakımından turbalıkta ekstrem bir yüksek turbalık karakteri yoktur. Jeolojik temelin bazik taşlardan olan serpantinden teşekkül etmesine rağmen oldukça düşük bir asit reaksiyon göstermektedir. Nettekim ölçülen PH değerleri organik tabakada : pH 5,96, mineral tabakada ise : pH 4,90'dır. Turbalığın toprağına ait özellikler fakültenin toprak ilmi ve ekoloji enstitüsünde incelenmiştir. Bu vesile ile bilhassa Doç. Dr. Mehmet Sevim'e teşekkür ederim.

d) Flora :

Sorkun yaylası Karaçam (*Pinus nigra var. Pallasiana Aschers. u. Cr.*) meşçereleri ile çevrilmiştir (Resim : 1). Yaylanın etek kısımlarında bunlara meşçereler (*Quercus pseudocerris Boiss.*), yukarı sınırlarında yani Dumanlı dağın kuzey mailesinde 1500 m. den itibaren Karaçamla beraber Ka-

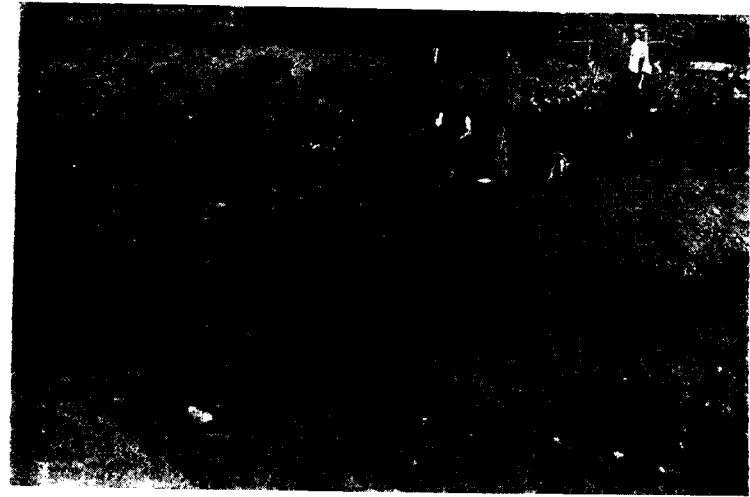
(1) E. Oksal, H. Kayacık : Türkiyenin orman bakımından iklim mntıkalarına taksimi, (S. 436), Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, Cilt 2, Sayı: 1 (3), 1949.

(Resim : 1)

Amanos dağlarındaki Sorkun yaylasından bir görünüş

A view from Sorkun- yaylası, on the Amanos Mountains,
(Altitude 1500 m.)

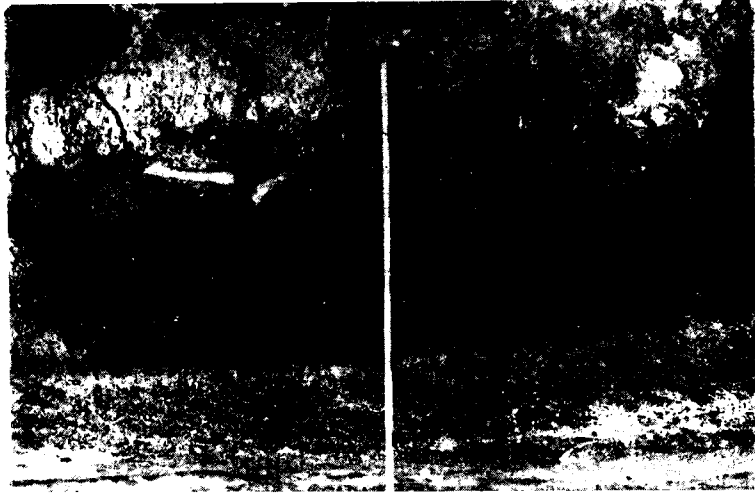

(Resim : 2)

Üzeri ot su bitkilerle örtülmüş olan Sorkun turbalığından bir kısım
A portion of Sorkun - Peat, which covered by a dense herbaceous plants

yın (*Fagus orientalis Lipsky*) ile Titrek kavak (*Populus tremula L.*) görülmektedir. Takriben 1700 m. den sonra bu ağaç türlerine Gökmar (*Abies cilicia Carr.*) da bol sayıda karışmaktadır. Memleketin diğer bir çok orman muntikalarında olduğu gibi yukarı orman sınırı burada da tabii değildir. Netekim bu gün açık sahaların üstündeki en yüksek tepede az sayıda kalmış yaşlı Kayın, Karaçam, ve Gökmarlar da bunu teyid etmektedir.

Esas turbalık sahası üzerinde bulunan bitkilere gelince : bunlar tamamen otsu karakterdedir. Canlı bir ağaç veya ağaçcık yoktur. Yalnız turbalığın ortasında oldukça kalın üç tane Karaçam kütüğü kalmıştır. urbalıkları ziyaretimiz sonbahara rastlamış olmasına rağmen gerek burada ve gerekse Çardak yaylasında zengin denebilecek bir bitki örtüsü görülmüştür. Topladığımız bu bitkileri 1955'te Londra'da Kew herbariumunda teşhis etmek imkânını bulduk. Bunların teşhisinde yardımlarını esirgemeyen bu müessesedeki kıymetli botanikçilere teşekkürü zevkli bir borç bilirim.

(Resim : 3)

Sorkun yaylası turbalık toprağının profili
A peat soil profile from Sorkun -Yaylası

Turbalık sahasının örtülmesinde en fazla hissesi olan bitkilerin başında yosunlardan : *Brachythecum rutabulum* (Hedw.) B. VS., *Acrocladium cuspidatum* (Hedw.) Lindb., çayır otlarından : *Pycereus flavescens* ile *Cyperus fuscus* L.'dir. Bilhassa Çardak yaylasındaki turbalıkta *Juncus effusus* L., *Juncus curticulatus* L.'lar da çok görülmektedir. İkinci derecede yer alan bitkiler ise *Plantago gentianoides* Sm., *Plantago major* L., *Catabrosa aquatica* Beauv., *Echinochloa Crus - galli* (L.) Beauv., *Epilobium roseum* Schreb., *Veronica* sp., *Bellis perennis* L., *Bellis silvestris* Cyr., *Hypericum* sp., *Galium aparine* L., *Prunella vulgaris* L.'dir.

LOCAL PEAT FORMATION ON THE AMANUS MOUNTAINS AND AN INVESTIGATION ON ABOUT THEIR FLORA

Typically, peats are formations of temperate and cool climates. However one can meet with them in subtropical regions, and even in the tropics. In the alpine zones of Mediterranean countries also such real moorland associations are found, but naturally their occurrence unlike in Northern Europe, is not so widespread. They have developed under local ecological conditions in certain areas of alpine zones.

Moorland associations of Mediterranean countries have been studied by Rikli in the chapter called: Alpine Moore (Pozzi) in his famous book «Das Pflanzenkleid der Mittelmeerländer» P. P. 493-497. The author has classified these moorlands into three groups in three geographical areas. But there is no reference of its occurrence in Asia Minor, which belongs mainly to the Mediterranean region. However, some writers (1,2) have already mentioned in their books or articles the existence of peat formations in several parts of this country. They are commonly found as small patches in the high mountains of North, West and South Anatolia in different types. Three years ago we came across some of them in Southern Asia Minor on the Amanus Mountains, at an altitude of 1500 m. The surfaces of these moorlands were covered by dense mosses and other herbaceous plant associations, but we didn't see any living tree or shrub. However, we found the remains of old stumps of *Pinus nigra* var. *Pallasiana* Aschs. u. Cr. The main floral elements of these vegetations, which we collected have been mentioned on page : 112

During my stay in London in 1955 I had the opportunity of determining these at Kew-Herbarium. I wish to express my thanks to the members of the staff of the Royal Botanical Gardens, who very kindly helped me.

- (1) H. Louise : Das natürliche Pflanzenkleid Anatoliens, P. 74, I. Engelhorn's Nachf. Adolf Spemann, Stuttgart, 1939.
- (2) A. İrmak : Kuzey Anadolu'da, Abant Gölü kenarında Turbalık Teşekkülü, P. 2. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, Yıl: 4, Cilt: 8, No: 2, Sayı: 16, 1947.